

ВІДГУК

офіційного опонента на кандидатську дисертацію
Лабенської Євгенії Олександрівни,

**«Образність природних стихій у сучасному англомовному
поетичному дискурсі: когнітивно-семіотичний аспект»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Антропоцентричне розуміння мови, при якому мовні структури розглядаються крізь призму знань людини про світ, зумовило інтенсивний розвиток лінгвокультурологічного напрямку досліджень в сучасному мовознавстві. Проблема співвідношення мови та культури є однією з найбільш актуальних в сучасній лінгвістиці. Дослідження в цій галузі дозволяють виявляти глибинні шари етнокультурної інформації, що містяться в мові.

У контексті зростаючої інтенсивності процесів глобалізації та міжкультурного взаємовпливу, які отримують відображення в мові, особливий інтерес для дослідження представляють ті мовні одиниці, що містять імена-назви стихій, першоелементів буття (вода, вогонь, земля, повітря), що належать до найбільш архаїчних, давнішніх пластів національного складу мови і репрезентують відносну сталість культурних констант.

Стихія – це одна з першоречовин, основних елементів природи. Слово стихія, запозичене з грецької мови, мало значення «буква, елемент алфавіту», «тінь від стрілки годинника; крок, зрушення », а також « основне положення, теорема, первинна матерія, фізичний елемент, небесні компоненти, природні духи». На думку О.Ф. Лосєва етимологічно ця лексема потрактовується як «первісний зсув і навіть простий перший прояв, а разом з тим і закономірна відповідність всьому навколишньому», і, отже, з цього погляду вона «позначає первісну визначеність буття, ... щось роздільне і чітке, подібно до тих літер-атомів, з яких, на думку анатомістів, складається вся дійсність»

(Лосев А.Ф. Древнейшая история термина. История античной эстетики: в 4 т. М., 197 с.)

Згідно з теорією давньогрецьких філософів, все існуюче складається із чотирьох елементів: землі, води, вогню і повітря. Чотири першоелемента буття, чотири стихії є усталеними образами для створення метафоричних виразів в описі внутрішнього світу людини. Філософами піфагорійської школи був доданий п'ятий елемент, який присутній в усіх складниках, створюючи їх сутність. Душа – п'ята сутність, досконале втілення п'яти типових якостей.

Імена стихій давно вже привертають увагу вчених-лінгвістів. Є ціла низка досліджень, присвячених вивченню як кожної стихії окремо, так і всіх чотирьох разом. Так, в когнітивному аспекті розглядалися концепти повітря, вогню, води, землі і мовні способи їх втілення (А.В. Трофімова, М.В. Піменова, М.А. Сєдова). Широко представлені наукові розвідки порівняльного характеру, що виявляють специфічність реалізації концептів води, вогню, землі, повітря в різних мовах (Г.А. Абиканова, Д.Д. Хайрулліна, G. Vöhme, H. Vöhme). Образний план стихій досліджувався і на матеріалі художніх творів в рамках вирішення певних художніх завдань (І.А. Попова, Н.А. Тураніна, Н.В. Чендей, A. Leitner, G. Lakoff).

Викладені аргументи переконують в **актуальності** та своєчасності дисертаційного дослідження Лабенської Є. О., адже студіювання когнітивно-семіотичної площини образності природних стихій актуалізує важливість виявлення механізмів концептуалізації цих феноменів в англomовному поетичному дискурсі.

Дисертантка ставить перед собою **мету** – визначення когнітивно-семіотичної специфіки конструювання образності природних стихій шляхом виявлення засобів і способів її творення в сучасному англomовному поетичному дискурсі, яку успішно досягає через вирішення низки конкретних **завдань**, серед яких: окреслення тенденцій у динаміці поглядів на явище природних стихій у гуманітарному контексті, визначення підходів

до дослідження феномена природних стихій з позицій когнітивної семіотики, когнітивної поетики, мультимодальних студій та екопоетики, встановлення особливостей мультимодального конструювання образності природних стихій та розробка типології образності природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі. Успішному досягненню мети сприяє комплексна **методика** дослідження, яка охоплює чотири етапи – теоретико-аналітичний, методологічного ландшафтування, конструювальний і таксономічний, кожний з яких знаходить покрокове втілення. Розроблений і ретельно описаний алгоритм дослідження та методи, застосовані авторкою, забезпечують переконливість і достовірність отриманих результатів.

Матеріалом дослідження послужив корпус 1000 поетичних текстів, відібраних методом суцільної вибірки з антологій англomовної поезії, а також з електронних ресурсів мережі Інтернет, що є фрагментами англomовного поетичного дискурсу ХХ та ХХІ століть.

Новизною у роботі відзначається те, що в ній *уперше* образність природних стихій визначається з лінгвістичних позицій та виокремлюються її складники. *Новаторським* є виявлення особливостей мультимодального конструювання образності природних стихій у чотирьох площинах, що базується зокрема на положеннях мультимодальних студій. У цьому ракурсі особливою *новизною* вирізняється витлумачення невербальної площини образності природних стихій. З огляду на позалінгвальний соціокультурний контекст та власне лінгвістичні розвідки, сфокусовані на образах природних стихій, новим у роботі є акцент на небезпечних станах природи, тобто на образах природних катастроф, глобального потепління та змін клімату. *Науковою новизною* характеризується розбудована типологія образності природних стихій та особливо її інтердискурсивний, інсталяційний, дигітальний і дигіталізований типи. *Новим* є окреслення когнітивно-семіотичних операцій творення образності природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі.

Теоретичне значення дисертації обумовлюється її внеском у низку сучасних напрямів лінгвістики, а саме: когнітивну поетику та когнітивну семіотику в ракурсі визначення поняття образності природних стихій, розробки типології образів природних стихій, виявлення когнітивно-семіотичних операцій творення образності природних стихій та уточнення когнітивно-семіотичної методики побудови мереж концептуальної інтеграції та концептуальної амальгами, а також методики аналізу видів категоризації; у мультимодальну когнітивну поетику в світлі мультимодального конструювання образності природних стихій, взаємодії вербального і невербальних кодів; у теорію поетичного дискурсу в контексті визначення композиційно-жанрової специфіки сучасного англomовного поетичного дискурсу з огляду на специфіку досліджуваного феномена; в екопоетику стосовно виведення образів природних катастроф, глобального потепління та змін клімату.

Практичне значення рецензованої дисертації містить можливості її використання у викладанні нормативних дисциплін, а саме: загального мовознавства, стилістики англійської мови, зарубіжної літератури, а також у курсах за вибором з когнітивної лінгвістики, когнітивної поетики, мультимодальних досліджень тексту і дискурсу, інтерпретації художнього тексту, лінгвосеміотики та теорії поетичного мовлення. Крім того, матеріали та висновки роботи можуть бути застосовані на семінарських заняттях, у науковій, науково-методичній роботі та при виконанні магістерських, дипломних і дисертаційних робіт.

Апробацію результатів дисертації здійснено на чотирьох *міжнародних* науково-практичних конференціях. У свою чергу, основні положення й результати дослідження висвітлено в 9 одноосібних публікаціях автора: 4 статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ДАК України, 2 міжнародних публікаціях, 4 тезах доповідей на наукових конференціях.

Обґрунтованість і достовірність положень і результатів наукового пошуку забезпечуються опрацюванням великого обсягу сучасної науково-теоретичної літератури (317 найменувань, з яких 128 – іноземною мовою).

Структура дисертації є чіткою, збалансованою і логічною, у якій дисертантка поступово вирішує поставлені завдання. У **першому** розділі «*Теоретичні підвалини дослідження образності природних стихій у поетичному дискурсі*» закладається теоретичне підґрунтя дослідження. Дисертантка демонструє філологічну та загальнонаукову ерудицію, виявляючи домінантні тенденції у науковій рефлексії стосовно явища природних стихій в міждисциплінарному контексті з Античності до сьогодення. Дисертантка робить обґрунтований висновок про те, що явище природних стихій є онтологічно й епістемологічно гетерогенним, що призводить до складнощів у визначенні та типологізації образності природних стихій. Проте, Лабенська Є.О. вдало впоралась з цим завданням. Крім того, у розділі розкривається сутність кожної із стихій у переосмисленні в контексті теорії психотипів та феноменологічної поетики Г. Башляра, що уможливорює поступове наближення авторки до власного визначення образності природних стихій, а також розуміння її символічної концептуалізації. Такими, що заслуговують на окреме схвалення є підрозділи 1.2 – 1.5 (с. 64-94), в яких окреслюються орієнтири дослідження образності природних стихій в лінгвістичній площині, а саме інтегровано у річищі когнітивної поетики, когнітивної семіотики, мультимодальної когнітивної поетики та екопоетики. Значущим у практичному плані є акцентування уваги на образах природних катастроф, глобального потепління та змін клімату. Адже у сучасності людина втрачає гармонію відношень із природою. Людство стикається з проблемами "парникового ефекту", глобального потепління, озонової "діри", спостерігається усезростаюча кількість природних катастроф. **Оригінальним і новим** є тлумачення образності природних стихій у сучасному англомовному поетичному дискурсі як **екологічного** коду в розмаїтті його маніфестацій, у знаках якого зафіксовано

універсальні та етноспецифічні знання про природу, її явища та стани, ставлення людини до природи.

Другий розділ *«Методологічні засади дослідження образності природних стихій у сучасному англомовному поетичному дискурсі»* розпочинається з виявлення домінантних рис сучасного англомовного поетичного дискурсу та його композиційно-жанрових особливостей. Дисертантка категоризує та відповідним чином впорядковує різновиди сучасного англомовного поетичного дискурсу, що органічно переплітаються з об'єктом та предметом дослідження. Це демонструє її аналітичні здібності. Йдеться про поезію катастроф, поезію глобального потепління, або змін клімату, поезію науки. У розділі розробляється комплексна методика когнітивно-семіотичного дослідження образності природних стихій у сучасному англомовному поетичному дискурсі, що складається з чотирьох етапів: теоретико-аналітичного, методологічного ландшафтування, конструювального та таксономічного. Кожний етап схематизовано у форматі таблиці, де зазначаються основні методи та кроки дослідження. Така репрезентація методики є доволі ефективною. Наголосимо на методиці аналізу різновидів категоризації, що свідчить на користь лінгвістичності роботи, адже застосовуючи її авторка проникає у найпотемніші куточки царини когнітивної семантики.

У **третьому** розділі *«Конструювання образності природних стихій в сучасному англомовному поетичному дискурсі»* ретельно прописано та обґрунтовано багатоаспектність образності природних стихій (референційний, естетико-концептуальний, емотивний, аксіологічний, апперцепційний, сугестивний, семіотичний, інтегративний, евристичний та синергетичний). Таким, що виводить роботу в царину когнітивно-прагматичної аксіології та засвідчує її **своєчасність** та **новизну**, є аксіологічний аспект. Адже саме позитивна або негативна оцінка, реалізована та відтворена в складниках образів природних стихій, що конструюються у сучасному англомовному поетичному дискурсі, змушує звернути увагу

адресатів на найгостріші проблеми сучасного світу щодо екології, де образність природних стихій є потужним інструментом впливу на соціальну свідомість. Також теоретично та практично значущим є розкриття специфіки мультимодального конструювання образів природних стихій у поєднанні чотирьох площин: передконцептуальної, концептуальної, вербальної і невербальної та виявлення когнітивно-семіотичних особливостей образності природних стихій в аспекті смислотворення.

Четвертий розділ *«Типологія образності природних стихій в сучасному англomовному поетичному дискурсі»* є найбільшою "родзинкою" роботи. У ньому репрезентовано авторську типологію образів природних стихій за критеріями ступеня новизни, концептуально-семантичним та формальним. Особливо відзначаю інсталяційні, інтердискурсивні, дигітальні та дигіталізовані образи, що їх виділяє Лабенська Є.О. Зокрема, достеменно новими є образи природних стихій, актуалізовані в поетичних інсталяціях на теренах природи, в урбаністичних локаціях або у приміщеннях. Такі інсталяційні поетичні тексти розмежовуються на світлові, вогняні, поетичні тексти-білборди, поетичні тексти-картини, виконані акварельними фарбами, а також поетичні тексти, вирізані з дерева.

Загалом автореферат і публікації Лабенської Є.О. відбивають зміст дисертації. Виклад основних положень не викликає сумнівів. Розглянуте дослідження заслуговує на схвалення.

Усі зазначені вище тези спонукають кваліфікувати дисертацію Євгенії Олександрівни Лабенської як самостійне комплексне лінгвістичне дослідження, що відповідає сучасному рівню наукових знань. Водночас, як і кожна новаторська розвідка, дисертація, що розглядається, не позбавлена деяких дискусійних моментів, обговорення яких сприятиме віднайденню істини під час процедури захисту.

Переходячи до обов'язкової критичної частини відгуку, хочу наголосити на загальному позитивному висновку щодо обговорюваної роботи й підкреслити, що висловлювані зауваження не стосуються

принципових концептуальних положень дисертації. Впевнена, що вони слугуватимуть подальшій розбудові запропонованої концепції у майбутніх дослідженнях авторки.

1. У підрозділі 1.1. йдеться про бінарні двоїсті опозиції як основу формування архетипів природних стихій, що переконливо ілюструється в практичних розділах дисертації. На нашу думку, варто було б розглянути зміну поглядів щодо бінарності у різні історичні періоди. Такий аналіз рельєфно відображає еволюцію світосприйняття природних стихій англомовними етносами.

2. Повністю погоджуючись з тезою про те, що імплікативність відіграє важливу роль для репрезентації образів природних стихій (с. 122, 141, 152, 160, 191, 204 тощо), авторка оминає увагою основні положення теорії імпліцитності, розгляд яких додав би концептуальній завершеності науковій розвідці.

3. У дисертаційному дослідженні здійснено докладний та критичний аналіз концепцій щодо класифікацій та типології поняття «образ» у гуманітарних науках (підрозділ 3.1) і зроблено висновок про їх важливу роль в житті людини. Вважаємо, що необхідно було б уточнити, яка ж з наведених концепцій є найбільш релевантною для аналізу образності природних стихій у сучасному англомовному поетичному дискурсі з позицій мультимодальності.

4. У дисертаційній праці проведено ґрунтовне дослідження та зроблено досить оригінальні узагальнення стосовно функцій концептуальних метафор у структурації концептуальної площини образів природних стихій як мультимодальних конструктів (с. 170, 175 тощо), але не зазначено, яка з концептуальних метафор є найбільш частотною. Просимо коментарів.

5. Зібраний і описаний фактологічний матеріал дослідження може стати вагомою базою для укладання словника природних стихій. Бажаним було б зробити додатки, які б демонстрували багатий опрацьований матеріал

у повному обсязі та слугували б фундаментом для створення англomовного тлумачного словника природних стихій.

Висловлені зауваження не впливають на загальний високий науковий рівень роботи, її новаторський характер, теоретичну й практичну значущість. Сформульована на початку роботи наукова гіпотеза у кінцевому підсумку повністю підтвердилась. Заявлену мету досягнуто, всі завдання виконано. Отримані результати і висновки є достовірними.

Дисертація становить серйозну самостійну цілком актуальну працю, що має теоретичне та практичне значення, свідчить про глибоке проникнення у суть проблеми, що розглядається, про володіння авторкою сучасними методами аналізу й уміння аргументовано та стисло викладати результати дослідження.

На підставі ознайомлення з дисертацією, авторефератом та основними публікаціями вважаю, що дослідження Лабенської Є.О. «Образність природних стихій у сучасному англomовному поетичному дискурсі: когнітивно-семіотичний аспект» відповідає вимогам пп. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її авторка, Лабенська Євгенія Олександрівна, **заслуговує** на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук із спеціальності 10.02.04 – германські мови.

ступеня кандидата філологічних наук із спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

Вчений секретар:
кандидат філологічних наук, доцент

*Відзив отримано
12.11.2019
Учений секретар
спеціалізованої вченої
ради К 67.05.05
д-р Чабів А.О.*

Г.І. Приходько

О.А. Проценко